

Juunikuul on päris erinevad palged

Jaan toob meile suvesooja, töötab helget heinaaega, kallist vilja kasvuaega. Nii on meile esimest ametlikku suvekuud tutvustanud poetess Kersti Merilaas.

AIN KALLIS

klimatoloog

Juuni energiad toovad meie ellu ka nähtavaid ja tuntavaid muutusi, üha kiirema ümberstruktureerumise ja manifesteerumise – seda sain teada internetis ühelt esoteerika leheküljelt.

Kuigi suvine soojus võib saabuda juba märksa varem, on jaanikuu ikkagi kogu suveperioodile vundamenti ladumas, sest taimeriik on oma sirgumise ja õitemere just juunikuusse sättinud. Juunis on suve-nimelisi aastaaegu õige mitu. Kõigepealt meteoroloogiline ehk kalendrisuvi, mis algab 1. kuupäeval; siis astronoomiline, mis tänavu hakkab meil teatavasti pihta 21. juunil täpselt kell 13.07.

Ja lõpuks kõige oodatud, kliimaatiline, mis algab, kui ööpäeva keskmine õhutemperatuur tõuseb püsivalt üle 13 kraadi. Siis lõpetavad viljapuud õitsemise, köögiviljad kukuvad hoogsalt kasvama. Võrus saabub selline aeg keskmiselt juba 26. mail, Vilsandil 11. juunil, tänavu Kagu-Eestis tuli 7. mai paiku.

21. juuni on niisiis tähtis kuupäev, mil päikeseketta keskpunkt läbib oma näival aastasel liikumisel mööda ekliptikat päikesesaisaku ehk solstiitsiumi punkti. Türi kandi vanasõna ütleb: “Pärast pööripäeva jäeda päike kolm päeva pesasse.” See on õige vaid suve ja talve puhul, sest siis päike nagu seisataks oma teekonnal päris mitmeks päevaks – Tartus on päeva pikkus 18 tundi ja 18 minutit 18. kuni 24. juunini.

Edasi hakkab öö kukesammu (2–4 min) võrra pikemaks venima. Põhjapööriljoonel paistab päike keskpäeval lagipähe, meil tõuseb 55 kraadi kõrgusele horisondist (talvisel pööripäeval vaid napilt 9°!). Naljakas asi – kukesamm on ajaühik, valgusaasta aga pikkusühik (vahemaa, mille valgus läbib aastaga).

”Harju keskmine” juuni

Miks seda päeva just pööripäevaks kutsutakse? Aga sellepärast, et see seostub kujutelmaga päikese (päeva) pööramisest uude aastasse. (Põhjamaade elanikel pööritab aga paar päeva hiljem, jaanipäeval...)

Üldiselt iseloomustab “Harju keskmine” (mida ilma puhul mõõdetakse Tallinna külje all Harkus) päris hästi terve Eesti territooriumi keskmisi näitajaid (näiteks on ilmateenistus Eesti keskmiseks aastaseks õhutemperatuuriks leidnud 6,0 °C, Harkus 5,9°, Tõraveres 5,8° ja Pärnus 6,3°).

Klimatoloogilisi keskmisi, mida arvutatakse traditsiooniliselt 30 aasta kohta, nimetatakse normiks.

Aasta oodatuimad pidupäevad töötavad tänavu tulla aga palavad. Näis...

Milline on siis “normikohane”, s.t keskmine Eesti juunikuu? Normid aastaist 1981–2010 näevad ette, et kuu keskmine õhusoojus kogu riigi kohta on 14,4 kraadi, soojem ala on Võrumaa (15,5°), jahedaim suurte saarte lääneosa (13°).

Kõige palavam päev on olnud 7. juuni 1988, kui Võrus mõõdeti 33,5°.

Pea täpselt 61 aasta eest, 15. juunil 1957 näitasid aga termomeetrid Narvas õhus (mitte maapinnal) külma –3,5 kraadi! Ega vanarahvas asjata öelnud: kui külm sind jaaniööl ära ei võta ega vihm uputa, saab sust asja...

Jaan toob vett ja vilet

Soojalained jäävad meie mail suve teise poole. Vaid Virtsu rekord on pärit juunikuust (32,8°, 7.06.1988). Eesti ilmakroonikast (“Eesti kliima minevikus ja tänapäeval”, 2013) võib aga leida teate kuumalainest Tartus 1811. aasta juuni lõpus. Karl Ernst von Baer esitas oma väitekirjas andmeid õhusoojast vahemikus 30 kuni 35 kraadi tervelt seitsme päeva vältel.

Sademeid peaks jaanikuul tulema keskeltläbi 69 mm, enam Kesk-Eestis (Viljandis 87, Tartus 84 mm), vähem saartel (Ristnas ja Vilsandil 47 mm).

Sel kuul võib esineda nii põuda kui liigniiskust: kaugel 1933. aastal sadas Tartus napp 6 mm, 1998. aastal aga tuli Kääpal Peip- si ääres maha 321 mm vett. Veidi lund, enamasti küll lume-kruupe või lörtsi, on sadanud 10. juunil 1982 Tõraveres, 17. kuupäeval 2014 Kirde-Eestis, mullu 1. ja 2. juunil.

Ilm on hukas, ilm on hukas, tromb luusib ringi igas metsatukas – nii mõlkus meeles pea terve tormise ja vesise juunikuu 1998. aastal. Mitmed Eesti paigad meenutasid sellal lahingutandrit – trombe-tornaadosid-tuulispaskasid möllas sel kuul üle kahekümne! Surma sai üks mees ja seitse tõulehma, viga mitmeid – viimaste aastate üks süngemaid suve alguskuid.

Aasta oodatuid pidupäevad töötavad tänavu tulla aga palavad. Näis...